

MØDE PÅ HALVVEJEN

Af Jørgen Søholt Christensen

Som et umiddelbart resultat af en pjece, som en dansk-grønlandsk studiekreds i Århus har udgivet, har en pæn dyngede breve, brevkort og avisudklip hobet sig op i sommerens løb. Der er breve fra kendte mænd og kvinder, mindre kendte og ukendte, gode hilsener, som det har glædet studiekredsen at modtage. Øverst et dejligt brev fra kaptajn *Ejnar Mikkelsen* med et håndslag, som ikke kunne ønskes bedre. Rundt i bunken breve fra folk, som udfra et vidt forskelligt ståsted i samfundet interesserer sig for Grønland og i den givne situation havde fået lyst til at give lyd fra sig. Ind imellem et indlæg fra en folketingsmand – og hertil et antal opringninger fra personer, som bad om eksemplarer.

„Hjælper vi rigtigt?“, hed pjecen, og ment som et diskussionsgrundlag har man lov at sige, at den i hvert fald ikke blev opsendt i den blå luft. Om værdien skal læseren selv få lejlighed til at dømme i det følgende, der resumerer dens indhold.

Men først en smule mere om reaktionerne. Pjecen blev i begrænset oplag sendt til bl. a. medlemmerne af Folketinget og Grønlands Landsråd som et særtryk af Aarhuus Stiftstidende. Dristigt måske, men lovligt. Formålet var at give tingets medlemmer et tilbud om at høre andre synspunkter om vort udviklingsprogram end de officielle, thi som titlen antyder, peger pjecen i sine konklusioner på områder, hvor der synes at være fundamentale fejltagelser, eller hvor der er tale om mangler, der lettere lader sig udjævne.

Ingen i studiekredsen*) havde regnet med, at tingets medlemmer ville kaste sig over den lille pjece med glubende appetit, om det er sket, ved vi ikke, men har nogle medlemmer fået et indtryk af, at alt vraggodset, som den nuværende minister for Grønland overtog fra sine forgængere, ikke er helt så vandtæt, som man måske havde troet, er noget dog nået. Rent tilfældigt vides det, at pjecen ikke har været uden flere læsere blandt tingets medlemmer, men lov til at undre sig havde man, da det erfarede, at to medlemmer af Finansudvalget, som ikke tidligere havde været i Grønland,

*) De grønlandske deltagere i studiekredsen: Stud. scient. pol. Jacob Janussen, faginstruktør, tømrersvend Hans Larsen, stud. merc., løjtnant Jonas Nielsen og lærer Otto Steenholdt. De danske: Havearkitekt Morten Eriksen, forstander Børge Halvgaard, forstander Holger Johns, direktør, civilingeniør Paul Marschall og redaktør Jørgen Søholt Christensen.

men som skal derop, ikke var interesseret i pjecen, der både ser pæn ud, er let overkommelig, og hvis titel burde interessere ansvarlige ved den tvivl, den rejser om vor grønlandspolitikks hensigtsmæssighed. Måske tjente noget til undskyldning, men alligevel. Det var for dårligt.

Mere opmuntrende var det, at Grønlands Radio under landsrådets samling ofrede tre udsendelser på at læse pjecen op fra a til z.

Men nok om det og nu til sagen.

Man har sagt, at Grønland ikke er et „U-land“, og det er det vel heller ikke i den forstand, at Grønland som en del af et velstående og befolkningsmæssigt større, økonomisk højt udviklet samfund ikke har de kapital- og valutaproblemer, som u-landene har. Og Grønland har heller intet feudalt væsen, ingen mellemhandlere og pengeudlånere, raceproblemer og religiøse problemer, som vanskeliggør udviklingsarbejde andre steder.

Men principielt kan det næppe være forkert at betragte en væsentlig del af de grønlandske problemer på linje med dem, der forekommer i u-landene. Overalt gælder det, at ingen befolkning i længden kan leve af den hjælp, der kommer udefra. Den må selv aktivt tage del i opbygningen. Udviklingen må derfor først og fremmest lægges til rette, så der kaldes på befolkningens egne kræfter.

Grønland har et meget begrænset indbyggertal – ikke flere end der bor i det allernordligste Vendsyssel – og med det gode menneskemateriale, der er forhånden, skulle opgaven, trods geografiske besværligheder, altså være til at løse.

Et hovedsynspunkt for studiekredsen har været, at mange grønlændere har en fornemmelse af, at det, der sættes i værk i Grønland, er danske projekter, som de fleste grønlændere ikke føler noget medansvar for, og som man ikke kan ændre, fordi det apparat, der står bag, er så enormt og kompliceret. Følgen er, at planerne møder ret udbredt passivitet.

Planlæggerne, som tidligere har været udsat for stærk kritik (bl. a. i pressen), fordi forsømmelserne var store, har med fuld politisk rygdækning søgt at gennemføre en udvikling, der så hurtigt som muligt og i så høj grad som muligt ville få Grønland til at ligne det øvrige Danmark. Underskriften – på dansk og grønlandsk – turde være givet med Grundlovens fastslåen af ligeberettigelsesprincippet i 1953. På denne baggrund er Grønland blevet bulldozernes land par excellence. Med stolthed fremhæver de hjemlige politikere, at Grønland er en stor byggeplads, og med dette argument spørger de, om vi kan gøre mere end vi gør.

Man overser f. eks., at de udsendte danske firmaer, der i så høj grad bidrager til opbygningen, *ikke* tager lærlinge. Man har ikke heftet sig ved, at Grønland endnu ikke har en egentlig fagskole. Man har ikke søgt at gøre sig klart, hvilke forudsætninger af kulturel art man havde at bygge på.

Man har ganske vist fremhævet, at udviklingen må tilrettelægges efter Grønlands særlige forhold med hensyn til geografisk beliggenhed, udstrækning, klima, sprog og kultur, men en betragtning af den faktiske udvikling må føre til den slutning, at den igangværende udvikling i høj grad har været en efterligning af danske forhold. Fremgangsmåden, vi har valgt, har ikke været den eneste mulige, men måske nok den tilsyneladende letteste. De grønlandske realiteter har man ikke taget et virkeligt hensyn til, og det er sikkert forklaringen på, at tidligere ekspeditionssekretær i Grønlandsministeriet, cand. theol. Mads Lidegaard for ikke så længe siden kunne udtale:

„Grønlands virkelige problemer i dag er ikke manglende boliger og sociale goder, fødestedskriterium eller sprogkrise, men det er den menneskelige umyndiggørelse og passivitet, som stadig efter 15 års nyordning præger landet – og det er den mangel på selvtillid og mangel på medansvar, som får så mange grønlandere til at modarbejde opbygningen og selv forværre de sociale problemer mangefold“.

Tanken, at den grønlandske befolkning skal koncentreres i nogle få byer, er alfa og omega i Grønlandspolitikken, men det er en kendsgerning, at en samling af befolkningen i større byer strider mod den traditionelle grønlandske kultur, der bygger på tilstedeværelsen af småsamfund, bopladser og småbyer. Denne centrale værdi i grønlandskulturen er tidligere fremhævet af bl. a. den fremragende kender af grønlandske samfundsforhold, eskimologen *Bent Jensen*.

Vil man ind til kernen af den rodløshed, der præger det grønlandske samfund i dag, må man beskæftige sig med spørgsmålet, om det ud fra udviklingsmæssige og menneskelige hensyn er rigtigt at gøre en samling af befolkningen i få, større byer til et fundamentalt punkt i grønlandspolitikken.

I de seneste år har private danske fiskerifolk opført mindre, rentable fiskerianlæg på småpladser, der var dødsdømt af myndighederne, og her har man vist ikke kunnet konstatere nogen trang hos den stedlige befolkning til at søge bort, tværtimod er indtrykket, at man har set med stor glæde på det private initiativ.

På disse mindre steder har man en god mulighed for, at udviklingen kan forløbe roligt og harmonisk. Fastholdelsen af en spredt boende befolkning har desuden den fordel, at presset på byerne bliver aftagende, så der også her bliver muligheder for et mere afbalanceret udviklingsforløb.

Det er studiegruppens opfattelse, at man må gå videre ad den vej, de private fiskerifolk har udstukket. Samtidig må man være opmærksom på, om retningslinjer for udviklingsarbejde andre steder i verden kan bringes i anvendelse i Grønland med et gunstigt resultat.

Noget af det første, der normalt gøres for at hjælpe et land eller område, der er tilbagestående i levestandard, er at sørge for et veludbygget uddannelsesapparat, men i Grønland har den praktiske, faglige og erhvervsbetonede uddannelse ikke været til-

strækkelig til at forberede befolkningen til overgangen til et moderne industrisamfund. Selv om man har talt meget om „investering i mennesker“, dvs. uddannelse, synes værdien af en sådan indsats endnu ikke at være tilstrækkelig fastslået i praksis. Fagskolen, der efter planerne skal komme i Godthåb omkring 1970, og som flere gange er udsat, skal have en kapacitet på ca. 200 elever. Dette er – foruden at være for sent – urimeligt lavt. Der bør etableres flere fagskoler, gerne i midlertidige bygninger i flere byer. Fagskolerne skal først og fremmest give uddannelse, men de kan også – med faglærerne som instruktører – deltage i opbygningen af huse m. m.

På Færøerne, der stort set har samme befolkningstal som Grønland, har man to tekniske skoler med 420 elever, fire handelsskoler med 370 elever, en navigations-skole med 117 elever og en maskinskole med 13 elever. Færøerne har siden begyndelsen af 1950'erne gennemgået en meget stærk aktivisering, og den har fundet sted uden at være fulgt af større menneskelige problemer.

I Grønland bør man nok stræbe efter at gennemføre et trinvis uddannelsessystem, hvor hvert trin er en afsluttet uddannelse, men som også kan danne grundlaget for adgang til næste trin for dem, der har evner og lyst til at fortsætte. (I stedet for et sådant system har man valgt at gøre den grønlandske lærlingelov identisk i det store og hele med den danske lærlingelov).

En sammenligning med, hvad færingerne får ud af det, viser ligeledes, at der er betydelige muligheder for at udbygge fiskeriet ved Grønland. Færingerne fangede i 1965 ca. 145.000 tons fisk, hvoraf godt 66.000 tons var fanget i grønlandske farvande. Mængden af fisk, der blev landet af Grønlands fiskere til anlæg i Grønland, udgjorde samtidig 20.000 tons, svarende til ca. 6 pct. af den samlede internationale fiskerflådes fangster ved Grønland.

Det forekommer realistisk, at det over en kortere årrække skulle være muligt at opbygge en eksport fra Grønland til USA til en værdi af 150–200 mill. kroner om året. En eksport af et sådant omfang ville skabe et godt grundlag for den grønlandske økonomi og ville få indflydelse på Grønlands indkøb og forsyninger og dermed på transporten. Dette kan igen få betydning for afgørelsen med hensyn til Den kongelige grønlandske Handels fremtidige placering. Det bør undersøges, om en flytning af Handels virksomhed – eller en del af den – ikke mest hensigtsmæssigt lader sig ske til Grønland.

Ved udviklingsprogrammer andre steder i verden har trafikforbindelser en meget høj prioritet. For skabelsen af et nuanceret grønlandsk erhvervsliv må det være af betydning, at den vestgrønlandske kystfart til enhver tid kan opfylde bestående transportbehov og tilrettelægges, så den kan vække nyt initiativ og opfange nye produktioner.

En øget grønlandsk fiskeproduktion kunne formentlig tilvejebringes ved oprettelse af flere mindre, spredte fiskerianlæg, og en samling af disse eksportvarer kunne ske

[illegible]

Århus-bjecen om Grønland.

Inuit-valgplakat der kræver ligeløn.

ved en organiseret lokaltrafik. Samtidig ville det være nyttigt at se på, om der byder sig nye muligheder for at reducere fragtmængden fra Danmark ved at lade produktioner, der i øjeblikket finder sted i Danmark, overgå til virksomheder i Grønland.

Nærliggende ville det være at oprette et bryggeri i Grønland, så transporten af øl og mineralvand over Atlanten (ca. 11.000 tons om året) kunne undgås. Ligeledes kunne der være tale om oprettelse af et uldspinderi (med tilhørende hjemmeindustri), et cementstøberi, centrallagre for tømmer og andre materialer, vodbinderier, systuer og sæbefabrikation. Også husflid udgør et område med muligheder for øget lokal produktion og gode indtægter.

Med henblik på at give den kommende, grønlandske industri muligheder for at distribuere sine varer bør en udbygning af den bestående, ret spinkle last- og kystrute, der bestrides af et par coastere på hver ca. 200 tons, overvejes.

Studiekredsen har drøftet de psykologiske problemer, der opstår i et område, hvor to forskellige befolkningsgrupper findes side om side, og det er påpeget, at visse skel mellem en udefra kommende og i mangt og meget dominerende befolkningsdel og den lokale befolkning vel er uundgåelige. Men der kan nu også konstateres skel mel-

lem grønlænderne indbyrdes, ikke mindst mellem indflyttere fra udstederne til byerne og byernes faste beboere.

Fra grønlandsk side er nævnt, at mange grønlændere deler de udsendte danskere i Grønland op i tre kategorier: 1) Danskere, som bor et langt liv i Grønland, 2) danskere, som opholder sig i Grønland på en flereårig kontrakt, og som er specialister, og 3) danskere, som kun kommer til Grønland for at arbejde en sæson. De første er højt respekterede. Den anden gruppe nyder også respekt. Den tredje gruppe er i almindelighed ikke velset. („Vi ser helst deres ryg“, bemærkede den grønlandske lærer i studiekredsen uden at blive modsagt).

Der er ingen tvivl om, at der bør sættes mere ind på at fjerne baggrunden for de vanskeligheder og samarbejdsproblemer, der opstår som følge af den udsendte arbejdsstyrke. Noget kan vel gøres for at forbedre kvaliteten af korttids-udsendte, men først og fremmest bør den massive koncentration af dansk arbejdskraft i udviklingsområderne bringes ned.

Danskere, som skal til Grønland for at medvirke i udviklingsarbejdet, bør sætte sig (eller sættes!) grundigt ind i de grønlandske forhold, også sproget, så de to befolkningsgrupper kan mødes på halvvejen, i stedet for at man fortsat kræver, at de to grupper skal mødes på dansk. Hvis den ene part vedblivende skal hævde: Her står jeg, og her agter jeg at blive, så er der mørke udsigter for Grønlands fremtid. Mødet på halvvejen er uden tvivl det klima, der skaber den bedste atmosfære og samarbejdsbaggrund.

Direkte medvirkende til en del samarbejdsproblemer er det gældende lønkriterium – fødestedskriteriet – som givetvis er med til at forstærke en underlegenhedsfølelse hos grønlænderne i forhold til danskerne. Det er drøftet, om et andet kriterium kunne fjerne problemerne, f. eks. et uddannelseskriterium, og spørgsmålet er rejst, om man kan forvente, at andre grupper inden for det grønlandske arbejdsmarked vil acceptere, at de heldigt stillede, som har fået en uddannelse, udgør en favoriseret løngruppe. Med det kendskab, man har til forholdene på det danske arbejdsmarked, hvor den ene gruppe vogter nidkært over den anden, må det anses for tvivlsomt, om en sådan løsning vil være holdbar, ligesom det kan diskuteres, om den vil være retfærdig. På den anden side kan en lønforskel, der er begrundet i hensyn til kvalifikationer, have en positiv virkning ved at tilskynde befolkningen til at søge uddannelse.

Studiekredsen har fundet, at der i det mindste kan være to veje ud af problemet. Enten kan man indføre ens løn for alle i Grønland, eller også kan man sørge for at overflødiggøre størstedelen af danskerne. Gør man det første, vil man udskyde det tidspunkt, da det grønlandske produktionsliv ikke længere bæres kunstigt oppe. Gør man det sidste, må man ændre udviklingsplanerne, så der sker en udligning ved forstærket grønlandsk indsats.

Meget synes at tale for, at den udsendte arbejdsstyrke fra Danmark bør koncentreres om større opgaver som fællesanlæg af havne, veje, elværker osv., mens boligbyggeriet i alt væsentligt bør forestås af befolkningen selv. Den øvrige bistand bør så gives af udsendte, særligt udvalgte instruktører. Byggeriet må tilrettelægges, så det kan udføres af lokale, grønlandske mestre.

Grønlanderne bør have adgang til at eje faste værdier som jord og bygninger for hermed at få bedre muligheder for sikkerhedsstillelse ved optagning af lån. I denne sammenhæng – og i forbindelse med erhvervsudviklingen iøvrigt – vil de nye pengeinstitutter, Grønland har fået, få stor interesse.

Ledelsen af udviklingsarbejdet, særligt det tekniske, bør samtidig overføres til Grønland og ikke ligge i København 4000 kilometer borte. En general bør vel være sammen med sine tropper! Og det vil formentlig være fordelagtigt til udviklingsarbejdet at få knyttet et egentligt udviklingsprogram og udviklingsbudget, der fastsætter mål for uddannelsen og produktionen, og forudser en trinvis udvikling af den udsendte arbejdsstyrke.

Endelig er det fundet nyttigt, at der etableres en rådgivende, politisk og forretningsmæssig uafhængig forskning til at følge udviklingen i Grønland. Forskningen kunne opdeles på to organer, der begge skulle kunne komme med indstillinger til de ansvarlige myndigheder. Det ene af organerne skulle have tilknytning til Grønlands Landsråds sekretariat, mens det andet skulle have funktioner i forhold til Folketinget. Det ville være nærliggende i denne sammenhæng at udnytte det nyoprettede institut for eskimoisk forskning ved Københavns Universitet. Ved dette institut rummes en fond af viden om grønlandske samfundsforhold i fortid og nutid, som utvivlsomt kunne være nyttig for en aktiv, praktisk nutidspolitik for Grønlands udvikling.

I dette resumé af studiekredsens rapport er ikke alle synspunkter medtaget, og gruppen har ikke ment, at den i sit arbejde har omfattet alle problemer, der kunne have interesse ved et forsøg på en vurdering af tilstandene i Grønland på nuværende tidspunkt, men den mener på væsentlige punkter at have peget på en brugbar løsning, der ville skabe baggrund for en harmonisk udvikling i Grønland med grønlanderne selv i centrum.

Og den arbejder ufortrødent videre. Et af punkterne, den har sat på denne vinters dagsorden, er: Hvem laver egentlig vor Grønlandspolitik? Er det politikere, embedsmænd eller personer, som slet ikke har noget med Grønlands Landsråd, Folketinget eller administrationen at gøre?

Også et slag til styrkelse af det kommunale selvstyre agter studiekredsen at slå.

Nærmere skal fremkomme.